

את הייחוד היהודי של הקשר, אך צורות יהודיות של קשר אינן בהכרח דתיות-הלכתיות. המובן היסודי של יהודיות המדינה אינו מגדיר אותה כקהילה אמונית או דתית אלא דווקא כקהילה שיש לה זהות לאומית-תרבותית-היסטורית. יתרה מזו, בחירה במונופול דתי-הלכתי עלולה להחליש את היכולת לשמר ביטוי יהודי פלורליסטי של דרכי יצירת קשר נישואין, ובכך להרתיע את מי שאינם מקבלים את הדרך ההלכתית מלהקנות תוכן יהודי כלשהו לטקסי הנישואין שלהם ולחיי המשפחה שהם מנהלים.

יש לציין עוד, כי אפילו נקבל את האפיון היהודי של מדינת ישראל כאפיון דתי, יש בישראל ובעולם היהודי ויכוחים עקרוניים על מאפייניה של דתיות יהודית. על רקע ויכוחים כאלה, מונופול דתי-אורתודוקסי הנאכף על ידי המדינה פירושו למעשה נקיטת עמדה ממלכתית בנושא שהוא שנוי במחלוקת חריפה – משמעותה של היהדות בימינו. את העמדה הלא פשוטה שאליה נקלעת המדינה בהקשר הזה אפשר אולי להיטיב להבין על ידי הכרות עם הרקע ההיסטורי של המעמד האישי בישראל.⁸

הרקע למונופול הדתי בענייני המעמד האישי בישראל

המונופול הדתי בענייני מעמד אישי לא נוצר במקורו כדי לחזק מרכיבים של הזהות היהודית של המדינה. זהו מונופול שהוא למעשה המשכו של סטטוס-קוו שחל בפלשתינה בתקופת המנדט הבריטי, שאף הוא המשך להסדר המילט שהוחל על ידי האימפריה העות'מאנית במאה ה-19. במסגרת הסדר המילט ניתנו לבתי הדין הדתיים סמכויות שיפוט רשמיות ובלעדיות בענייני נישואין וגירושין ובעניינים נוספים, תוך ניסיון להעניק זכויות שוות לבני העדות הדתיות השונות באימפריה, כאשר השלטון המרכזי שומר לעצמו את העיסוק במדיניות חוץ וביטחון ומסים.⁹ אוטונומיה קהילתית ושיפוטית היתה ליהודים בארצות אירופה ובארצות המזרח עוד בימי הביניים (בהיקף שהיה שונה מזמן לזמן וממקום למקום), אך ההסדר באימפריה העות'מאנית שונה בכך ששיקף הכרה רשמית במערכת בתי הדין הדתיים (לכל הפחות דה-יורה) כחלק ממערכת משפט המדינה.

המנדט הבריטי לא נזקק להיגיון האימפריאלי בהקשר זה, שכן פלשתינה לא היתה חלק מהאימפריה הבריטית. לכן, בבואם להסדיר משפטית את נושא המעמד האישי פנו הבריטים למנהיגי הקהילות השונות ושאלו להעדפתם. מנהיגות היישוב היהודי בחרה במסגרת אזורית לנישואין, אולם מנהיגי הציבור הערבי העדיפו את שימור שיטת המילט – ובסופו של דבר זו אכן נשתמרה ללא שינוי מהותי.